

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 29 Eylül 2023

Gönderim Tarihi: 8 Temmuz 2023

Yayımlanma Tarihi: 26.12.2023

Atıf Künyesi: Dağlar, Doğanay (2023), “Nilgün Marmara’nın “Kuğu Ezgisi” Adlı Şiirinde Gölge Arketipi”, **International Journal of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 4, S. 2, s. 49-59.

“NİLGÜN MARMARA’NIN “KUĞU EZGİSİ” ADLI ŞİİRİNDE GÖLGE ARKETİPİ”

Doğanay DAĐLAR¹

 10.54566/turas.1324544

ÖZ

Carl Gustav Jung’un çalışmaları psikoloji alanında bireysel ve sosyal olgular üzerinde analitik bir işlevselliğe sahiptir. Bireyin ruhsal kişiliğine dair yapmış olduğu çalışmalar, bilinç, bilinçaltı ve bilinçdışının bilişsel ve davranışsal örgütlenmelerini ortaya çıkarmıştır. Jung’un söz konusu araştırmalarından biri de arketiplerdir. Bu alışma Nilgün Marmara’nın “Kuğu Ezgisi” adlı şiirinin gölge arketipi doğrultusunda incelenmesi hakkındadır. Çalışmada gölge arketipinin metinde yer alan görünümleri dikkate alınarak Marmara’nın adı geçen şiiri incelenmiştir. Şiirin, gölge arketipi etrafında nasıl kurulduğunun aydınlatılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda çalışma iki bölüme ayrılmıştır. İlk

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, daglardoganay@gmail.com, ORCID 0000-0002-2670- 5768.

bölümde çalışmanın bilimsel tutarlılığı adına gölge arketipi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölüm ise Marmara'nın adı geçen şiirinde söz konusu arketip türünün tespitine ayrılmıştır. Jung'un arketip kavramından hareketle incelenen metnin, "gölge arketipi" çerçevesinde değerlendirilebilecek ifadeler yer verdiği gösterilmiştir. Bununla beraber şiirin hem varoluşsal hem de psikolojik bir anlatı örneği oluşturduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Carl Gustav Jung, Gölge, Arketip, Nilgün Marmara, Kuğu Ezgisi.

THE SHADOW ARCHETYPE IN THE POEM TITLED KUĞU EZGİSİ BY NİLGÜN MARMARA

ABSTRACT

Carl Gustav Jung's studies have an analytical functionality on individual and social phenomena in the field of psychology. These researches he conducted in the process from the formation of personality to the point it has reached have revealed the cognitive and behavioral organizations of consciousness, subconscious and unconscious. One of these researches is archetypes. This study is about the analysis of Nilgün Marmara's poem "Kuğu Ezgisi" in line with the shadow archetype. In this respect, Marmara's poem was analyzed by taking into account the appearances of the shadow archetype in the text. It is aimed to illuminate how the poem is constructed around the shadow archetype. In this direction, the study is divided into two parts. In the first part, information about the shadow archetype is given for the scientific consistency of the study. The second part is devoted to the determination of the archetype type in Marmara's poem. Based on Jung's concept of archetype, it is shown that the analyzed text includes expressions that can be evaluated within the framework of "shadow archetype". In addition, it is understood that the poem constitutes both an existential and a psychological narrative example.

Keywords: Orhon Murat Arıburnu, Poetry, Poet, Theme, War, Freedom.

GİRİŞ

Carl Gustav Jung (1875-1961), arketip ve kolektif bilinçaltı kavramlarıyla psikoloji sahasına yeni bakış açıları kazandırmış, araştırmalarını evrensel imgeler etrafında detaylandırarak ruh-beden-zihin üçgenini psikanalitik açıdan kendisine özgü birimlerle desteklemiştir. Bu birimlerden biri de arketiplerdir. Jung'a göre arketipler erken çağlardan itibaren yaşamın bir parçası olmuş ve kavramsal açıdan Platon'un "idea"sıyla karşılanmıştır (2005: 17). Söz konusu eş anlamlılığın aydınlatılabilmesi adına Platon'un, ideaları değişmezlik, öznenin dışında kendiliğinden var olan ve ruhsal olarak görüngelerin algılandığı asıl gerçeklik olarak değerlendirdiğini belirtmek gerekir. Jung'un

“arketip” kavramı ise ‘geleneksel formların kültürel kalıpları’ şeklinde karşılandığında bu eşanlamlılığın konumlanışını görebilmek mümkündür.

Jung’a göre temel arketipler arasında yer alan gölge, bireyin karanlık yönünü ortaya çıkarmaktadır. Bu arketip türünün birey tarafında hem bastırılan hem de canlı kalmasını sağlayan bir yapıya sahip olduğu ifade edilir. Dolayısıyla gölgenin yıkıcı bir işlevi bulunduğunu aktarmakla beraber kişiliğin karanlık yönlerine karşı bir farkındalık oluşturularak açığa çıkarılabileceği vurgulanır (2015: 185). Gölge arketipinin böyle bir işlevsel daireye sahip olmasından dolayı bireyin kolektif bilinçdışında belirgin bir biçimde yer alabileceği anlaşılır.

Bu çalışma Nilgün Marmara’nın “Kuğu Ezgisi” adlı şiirinde yer alan öznenin arketipsel tahliline odaklanmakta ve “gölge” karşısında belirgin bir şekilde görünüm kazandığı konumu dikkate almaktadır. Bu açıdan özne, gölge arketipi etrafında incelenecek diğer arketiplere öznenin anlamlandırılması ve yorumlanmasında sağladıkları katkıyla orantılı değinilecektir. Çalışmadaki varsayım, gölge arketipinin şiir üzerinde farklı boyutlara ve görünümlere sahip olabileceği düşüncesidir. Bu doğrultuda yapılacak bir inceleme Nilgün Marmara şiirinin arketipsel yönünü açığa çıkarmakla kalmayacak aynı zamanda “gölge”nin benzetmeler aracılığıyla şiir öznesinin karşısına çıkabileceğini göstererek yeni bir yorumlama alanının oluşmasına olanak sağlayacaktır.

Şiirin arketipsel boyutunun aydınlatılması için “gölge” kavramına odaklanılacaktır. Böyle bir inceleme şiire yaklaşım biçimlerini de aydınlatacaktır. Şiir öznesinin “gölge” ile olan çatışmalarının metin üzerindeki kurgusal boyutu tartışılacaktır. Böylece arketip araştırmalarının şiir türünde bir inceleme alanı sunması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, edebî ve psikanalitik yorum bilgisi yöntemine dayanmaktadır. Belirtilen bilimsel çerçevede öncelikle “gölge arketipi” etrafında yoğunlaşmış bir çözümleme sahasının yol haritası oluşturulacaktır.

1. Gölge Arketipi

Jung, Analitik Psikolojinin Temel İlkeleri adlı çalışmasında arketipi “bir model gerek biçim gerek anlam bakımından arkaik karakter taşıyıp mitolojik motifler içeren, sınırları kesinlikle belli bir düzendir.” (1998: 51) şeklinde açıklamaktadır. Dolayısıyla arketiplerin köklü bir geçmişe sahip olduğu ifade edilebilir. Bir tür psişik yapılar mekanizması olan arketipler, insan doğasının ortak mirasını oluşturan unsurlar arasında yer alır. Öyle ki bireyin doğumundan ölümüne kadar olan süreçte yer alan arketiplerin bu yönüyle bireysel olduğu kadar kolektif bilinçdışının mutlak bir parçası olduğu da vurgulanabilir. Hilal Akça, söz konusu durumu şöyle açıklar:

“C. G. Jung’a göre; bireysel bilinçdışına ek olarak tüm insanlarda dil, din, ırk, coğrafi konum veya tarihsel dönem farkı göstermeksizin ‘kolektif bilinçdışı’ mevcuttur. Bireye ait

bir psikolojinin varlığından söz edildiği gibi toplumun da atalarından miras kalan her geçen yüzyılın yeni tecrübeler eklediği pisişik bir tarihi mevcuttur. Arketipler bu psişik tarihin nesilden nesle aktarılmasını sağladıkları gibi tüm insanlığa özgü tipik deneyimleri bünyesinde barındırır” (2017: 188).

Bu bakışla “gölge”nin arketipler arasında bireyselliğin ne çıktığı bir yapılanmaya sahip olduğu ve bireyin varoluşundan itibaren varlığını sürdürdüğü de dile getirilebilir. Nitekim Jung’a göre insanın karanlık yanını oluşturan gölge, “etik, estetik veya başka nedenlerden benimsemediğimiz bilinçli ilkelerimize karşıt diye bastırđımız ancak her insanın yaradılışında var olan ortak eğilimdir” (2006: 70).

Fordham, Jung Psikolojisinin Ana Hatları başlıklı çalışmasında gölgenin bireysel bilinçdışını oluşturduğunu ve bireyin ilk benliği karşıladığını, ilk çağlardan bu yana ilkel arzuların kaynağı olarak konumlandığını ifade eder (2015: 65). Dolayısıyla gölgenin hayatın hemen her aşamasında bireyle beraber varlığını sürdürebileceği dile getirilebilir. Jung, bireyin gölge ile olan atışması sonucunda kazanılacak deneyim ile onun kontrol altına alınabileceğini ileri sürmektedir (2005: 130). Bundan dolayı bireyin, gölgenin varlığını tanınması ve bu varlığı kabul etmesi gerekir. Nitekim bu koşulu karşılayamayan birey, gölgenin kaçınılması mümkün olmayan bir olgu olarak işlev gördüğünü anlamlandıramaz. Jung’a göre de gölgenin anlaşılmaz ve yok edilemez yapısı onun bilinçdışına itilmesinin temel nedenidir (2005: 130). Fordham bu konuyla ilgili bilinçdışına itilen gölgenin varlığını orada sürdürmeye devam ettiğini ve bireyin gölgeyle uzlaşım sağlayabilmesi için onunla birlikte yaşamayı kabul etmesinin gerekli olduğunu ileri sürer (2015: 66).

Bu bilgilerden hareketle gölge arketipinin doğal bir müdahale alanına sahip olduğu anlaşılabilir. Çünkü birey, varlığını hem fiziksel hem de psikolojik açıdan sürdürebilmesi adına çevresel faktörler kadar gölge ile yüzleşme veya kaçınma gibi içsel denetim uzantılarına da ihtiyaç duymaktadır. Söz konusu uzantılar da egonun gölge ile olan uzlaşımına ya da çatışmasına dayandırılabilir:

“Ego ve gölgenin işbirliği yapması durumunda kişinin kendini yaşam dolu hissettiği, zihinsel işlevlerinin canlandığı ve aynı zamanda bedensel etkinliğinin de arttığı belirtilmektedir. Kişinin bunalım veya sorun yaşadığı dönemlerin, egonun denetim altında tutulduğu gölge arketipinin egoyu bastırđı anlar olduğu, kişilerin aldığı ani kararlar ve kararsızlık durumlarında da gölgenin etkin işleve sahip olduğu da açıklanmıştır. Bu anlamda gölgenin reddedildiği kişiliğin snk kalacağı ifade edilir” (Ukray, 2016: 86-87).

Egonun gölge ile olan diğer bir içsel denetimi de onunla yaşamış olduğu çatışmayla bağlantılıdır. Bu çatışmada gölgesi tarafından yönetilen birey, yaşamı boyunca karşılaştığı

kritik durumlara karşı edilgen bir konumda yer alır. Bu durumda da bireyin çevresel unsurlar açısından gölge benliğinin görünümünün gittikçe artacağı ileri sürülebilir. “Gölgesi tarafından ele geçirilen bir insan daima kendi ışığını keser ve kendi tuzağına düşer. Eline geçen her fırsatta başkaları üzerinde olumsuz bir izlenim bırakmayı tercih eder.” (Jung, 2005: 56).

Jung, Anılar, Düşler, Düşünceler adlı eserinde gölge arketipini “Kişiliğin daha düşük düzeydeki parçası” olarak tanımlar (2001: 19). Bu açıdan gölgenin bireyin ideal kişiliğinin “öteki” parçası olduğu söylenebilir. Nitekim birey adına bu parçanın kaçınılmaz bir gerçeklik olduğu ve bu süreçte kendi özerkliğinin gittikçe azaldığını ifade etmek mümkündür. Bu bakışla da karanlık yönü açığa çıkan birey, bir bakıma kendi alt benliğini inşa eder.

Tüm bu bilgilerden hareketle “gölge”nin Nilgün Marmara’nın “Kuğu Ezgisi” adlı şiir öznesi üzerinde etkili olduğu ifade edilebilir. Nitekim arketipsel metin çözümlemelerinde kahramanın olay ve durumlara karşı sergilemiş olduğu tutum ve davranışlar içsel bir çatışmayı, kendilik mekanizmasını beraberinde getirir. Bu metinler arasında yer alan kahraman, kimi zaman şiirde bulunan özneye karşılık gelebilmektedir. Bu çalışmanın da asıl kahramanını oluşturan “Kuğu Ezgisi” şiirinin öznesi, “gölge”nin karşısında yer alan bir konumdadır.

2. Manzum Gölgeler: Nilgün Marmara ve Kuğu Ezgisi’nin Öznesi

Marmara’nın eserlerinde seçtiği konuların temelinde psikolojik hastalığının ve toplumsal alanda kadın rolünün getirmiş olduğu etkilerin yer aldığı söylenebilir. Bu düşüncüyü 16 Ekim - 6 Aralık 1985 tarihleri arasında yazmış olduğu yazılara dayandırabilmek mümkündür:

“Bir yaşamın bir düşe eklenmesiyle, bir düşün yaşamdan çıkarılmasının hiçbir ayrımı yok. Dilsiz şarkıcıları düşünüyorum da öylesine kendilerini kendi yağlarında kavuran varlıklar! Bıçaksız bıçaklıları, çölsüz çöllüleri, kumsuz kumluları... Çocuğun ilk hecesi: Acı, sonraki çift hece: Doyum. Yanılsama. Yanılsama?! Bir de körler var kuşkusuz, kuşusuz. Hep karanlıkta düşünürler. Yürekler--- Öterler, cakırdarlar... “(Marmara, 1993: 23).

Bu ifadelerden hareketle Marmara’nın aslında yaşamı boyunca gölgenin, gölgesi boyunca da yaşamının izlerini taşıdığını belirtmek yanlış olmayacaktır. Bu açıdan şair, benliği ve varoluşuyla bunları bünyesinde barındıran hayatın karşısında yer alan bir konumda bulunur. Marmara’nın bu konumunun şekillenmesinde sosyolojik etkilerin yanı sıra eğitim hayatının da önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Boğaziçi Üniversitesi’nden “Sylvia Plath’ın Şairliğinin İntiharı Bağlamında Analizi” başlıklı bitirme tezi ile mezun olan şairin, Plath’ın sanatçı kimliğinden oldukça etkilendiği ve bu etkinin yaşamı boyunca sürdüğü ifade edilebilir. Nitekim Sıddık Akbayır’ın “Bir Fotoğrafınız da Bende Kalmış”

başlıklı eserinde de Marmara'nın, Plath'ın yalnızlığa ve varoluş sorununa bakışından derinden etkilendiğinin altı çizilir (2008: 238). Bu süre zarfında şairin eğitim ve evlilik hayatının yanında ruhsal durumunun da getirmiş olduğu sonuçların "gölge"sinin gelişimine zemin hazırladığı söylenebilir. Cansu Öz, "Nilgün Marmara'nın Hayatı ve Şiirlerinin İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans çalışmasında şaire "bipolar bozukluk" teşhisi konduğunu ancak hastalığının tedavisi için verilen ilaçların zihninde uyuşturucu etkisi yaratması sebebiyle bu tedaviyi reddettiğini, böylece hastalığının etkisiyle de nöropsikolojik rahatsızlıklarının giderek arttığını belirtir (2014: 29).

Öz, 18 Ağustos 2011 tarihinde Marmara'nın yakın arkadaşlarından Emel Şahinkaya ile gerçekleştirmiş olduğu bir röportajda şairin aslında çok sevilen ve sosyal biri olduğunu, psikolojik durumunun kötüleşmesiyle birlikte paronoid sanrılar görmeye başladığını ve ailesi dahil çevresindeki herkesi düşman olarak algıladığını, sürekli izlendiğini zannettiğini ve tüm bunların sonucunda kişilerarası ilişkilerinde sorunlar yaşadığını aktarmaktadır (2014: 31). Bu bilgilerden hareketle Marmara'nın Jung'un "gölge" adını verdiği arketip türüyle bağdaşık bir yapıya sahip olduğu dile getirilebilir. Nitekim şairin otobiyografik unsurları ile şiirlerinde yer verdiği arketipik etkenler benzerlik göstermektedir.

Marmara'nın şiirlerinde de hayatna dair içsel bir yorumlama alanından söz edilebilir. Bu alanın şairin şiirlerindeki "öz" ile yakından ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. "Marmara'nın şiirinde şair özne ve gerçek özne iç içedir. Bu şiirlerin tematik ve imgesel özünü acı ile acıdan doğan yalnızlık, aidiyetsizlik, umutsuzluk, ölüm fikri ve tasarımı oluşturur. Acı, bu şiirlerde çok katmanlı bir yapı gösterir" (Sönmez, 2023: 130). Şairin duygudurumu bir koşut olarak şiirlerindeki hüznün ve karamsarlığın görüntüsünü oluşturmaktadır. Yoğun bir imge düzeneği bu noktada dikkat çekmektedir. Nitekim Marmara'ya 1979 yılında bipolar bozukluk teşhisi konmuş ve "Kuğu Ezgisi" başlıklı şiiri 1980'den sonra yazmış olduğu şiirler arasında yer almıştır. Dolayısıyla şairin söz konusu şiirinin hastalığının ilk evrelerinde, nöropsikolojik durumunun yeni ortaya çıktığı sıralarda kaleme alındığı anlaşılır. Bu açıdan Marmara'nın zihninde hastalığının etkisiyle oluşan birçok görüntünün şiirdeki imgelerle ilişkilendirilebileceği ifade edilebilir.

Buradan hareketle Marmara'nın "Kuğu Ezgisi" adlı şiirinde de bir 'ben'in izlerine rastlanılabilir. Şiir öznesi etrafında oluşturulmuş bu benlik, bilinç dışının karşılığı olarak öznenin yanı başında bir çatışma kaynağı konumundadır. Bundan dolayı metne bütüncül bir bakış açısı sergilemek ve çalışmanın anlamlandırılabilir boyutuna katkı sağlamak için şiirin tamamına yer vermek gerekir:

KUĞU EZGİSİ

"Kuğuların ölüm öncesi ezgileri şiirlerim,

Yalpalayan hayatımın kara çarşafli
bekçi gizleri.

Ne zamandır ertelediğim her acı,
Çıt çıkarıyor artık, başlıyor yeni bir ezgi,
-bu şiir -
Sendelerken yaşamım ve bilinmez yönlerim,
Dost kalmak zorunda bana ve sizlere!
Çünkü saldırgan olandan kopmuştur o,
uykusunu bölen derin arzudan.
Büyüsünü bir içtenlikten alırsa
Kendi saf şiddetini yaşar artık,
-bu şiir -
Kuramadığım güzelliklerin sessiz görünümü,
ulaşılmanın boyun eğen yansıması,
Sevda ile seslenir sizlere!" (Marmara, 2018: 99).

Şiirin başlığından hareketle "kuğu"nun kolektif ve bireysel bilinçdışıyla beraber mitik bir bağlantı alanının bulunduğu ifade edilebilir. Mitolojik kaynaklarda "Leda ve Kuğu" olarak bilinen hikâyede yer alan sembol ve metaforlar sanatçının/şairin bilinçdışında yer eden imgelerle örtüşen bir yapıdadır.

"Söz konusu Leda ve Kuğu hikâyesinde Leda, tarih öncesi kadının, korkularından birinin simgesi olarak da görülebilir. Tarih öncesi kadının belki de en büyük korkularından biri, nehirden yıkanırken kendisini fark eden bir erkeğin cinsel saldırganlığına maruz kalmaktır. Belki de o günlerde azımsanmayacak benzer olaylar kadınların başına gelmekteydi ve kulaktan kulağa yayılan söylentilerle söz konusu korkular körüklenmekteydi" (Haykır, 2015: 196).

Buradan yola çıkarak Kuğu'nun Leda adına bir tür gölgeyi temsil ettiği ileri sürülebilir. Söz konusu anlatı bağlamında Leda kadını, Kuğu ise erkeği temsil eden özellikler taşımaktadır. Şairin başlık seçimi de bu noktada önem kazanır. Otobiyografik eleştiri doğrultusunda Marmara'nın yaşama dair görüşleri ile Leda'nın anlatısı arasında bir ilişki kurulabilir. Marmara'ya göre "yaşadığımız dünyadaki ezilmişliğin, haksızlığın ve kötülüğün kaynağı ataerki sistemidir. Tarihin eğlendirici yanı kadının ölümü olmuştur. Çünkü erkek toplumu dünyayı bozmuştur" (Öz, 2014: 83). Bu açıdan Leda'nın hikâyedeki konumu ile Marmara'nın toplumda kadına biçtiği rol örtüşür.

Şiir başlığının ikinci sözcüğü olan Ezgi işlevsel açıdan değerlendirildiğinde acı ve korkularıyla karşı karşıya kalmış kadın (Leda) ile onun korkularını açığa çıkaran gölge (Kuğu) arasında bir bağ betimlenebilir. İlk dizeden itibaren şiirin bütününde bulunan sözcük seçimlerinin anlamsal değerleri bu savı destekler. Hayat-gölge-ölüm (korku) eksenini şiirin sorgulanabilir bir boyuta sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla metne bu ekseninde simgesel bir bakış açısıyla yaklaşmak yerinde bir yaklaşım olacaktır:

Yalpalayan hayatımın kara çarşafı / bekçi gizleri dizeleri arketipsel açıdan şiirin kilit noktalarıdır. “Yalpalamak” fiili merkeze alındığında insanın zayıf yönünün ön plana çıkarıldığı görülür. Bu doğrultuda “kara çarşafı bekçi gizleri”nin kolektif bir bakış açısıyla “gölge”yi temsil ettiği ifade edilebilir. Söz konusu ifadeyi destekleyebilmek adına gölgenin bireyle olan çatışması sonucunda onun karanlık yönünü ortaya çıkarabilme işlevi gösterilebilir. Bunun yanında “gölge”nin gittikçe büyüyen ve gelişen bir konuma ulaştığı da ileri sürülebilir. Nitekim “gölge neredeyse egonunki kadar potansiyel bir enerjiye sahiptir. Eğer bu enerji egonun enerjisinden daha fazla birikirse şiddetli bir öfkeye ya da depresyona dönüşebilir. Kısaca özerk hale gelen gölge, ruhsal dünyamızdaki bir canavara dönüşebilir” (Johnson, 1993: 5). Bu bakışla şiirde yer alan potansiyel enerjinin şiir öznesi üzerinde bir hâkimiyet kurduğu anlaşılır.

Kuğuların ölüm öncesi ezgileri şiirlerim, şeklinde yer alan ifadelerde şiirler, şiir öznesi üzerinde ikincil bir gölge modeli ortaya koyar. Dizede belirtilen ifadenin “ölüm öncesi” şeklinde aktarılması bir bakıma gölgenin egonun ilkel bir yoldaşı olduğunu hatırlatmaktadır. Bu noktada ‘ilkel’in kavramsal boyutu da dikkat çekmektedir:

“Jung’un hocası Freud’un kişilik modelinin bir parçası olan benliğin, daha çok hayvani ve ihtiyaçlarına göre davranan tarafı id de çoğu zaman ilkel olarak algılanır. İd egonun kontrolü altında bir alandır. Fakat ego tarafından bilinçli şekilde saklı tutulduğu için istenmeyen özellikler ilkel özelliklerle bağdaştırılabilir” (Pelister, 2016: 101).

Şiirde verilen ilk iki dize gölge arketipi bağlamında incelendiğinde kişisel bir gölge çerçevesinin çizildiği söylenebilir. Dizelerde yer alan şiirler ve bekçi gizleri şiir öznesinin ruhunda önemli ve tehlikeli bir kompleks olarak gölgeyi bütünleştiren bir düşman arketipi çizmektedir. Söz konusu gölgenin ölüm öncesi ezgileri şiirlerim ifadesiyle özne üzerinde sarsıcı bir etki yarattığı dile getirilebilir. Bu etkiyi bir sonraki dizede bulunan Yalpalayan hayatımın ifadeleriyle desteklemek mümkündür. Buradan hareketle de benliğin koruma alanının dışına çıktığı, öznenin ruhsal potansiyel karşısında yenik düştüğü aktarılabilir.

İdeal kişiliğe aykırı ve tüm vahşi duyguları barındıran gölge, şiirin üçüncü dizesinden itibaren de kendisini gösterir. Nitekim öznenin kendisini içerisinde bulduğu bilinmezlik çemberi ile benlik bütünlüğü, bir bireyselleşme mücadelesi etrafında Ne zamandır

ertelediğim her acı, Çıt çıkarıyor artık, başlıyor yeni bir ezgi dizeleriyle yer alır. Bu açıdan özne, söz konusu mücadeleyi sürdürebilmesi adına gölgeye muhtaçtır. Gölgenin özne karşısında güçlenmesi ve hedeflediği hâkimiyeti ele geçirebilmesi için onunla karşılaşması gerekir. Aynı zamanda öznenin bireyselleşme sürecinin gölgenin varlığını kabul etmesiyle başlayacağı ifade edilebilir. Bu bakışla onun gölgeye, gölgenin de ona ihtiyacı olduğu anlaşılır. Çünkü “Bireysel bilinç dışında bulunan gölge arketipi ile yüzleşmeden birey gölgenin etkisi ve yönetimi altında olup olmadığının ayırımına varamaz.” (Depci, 2019: 36).

Şiir öznesinin bastırıldığı, gizlediği, karşılaşmak istemediği gölge, yaşamış olduğu acılar bütününe karşılık gelmektedir. Öyle ki bu bütün, “gölge” gibi öznenin bireyselleşme sürecinde karşısına çıkmakta ve onun bir kişilik çatışması yaşamasına neden olmaktadır. “Bu süreç insanın kendi isteği ve çabasıyla yoktan var edilmez. İnsan, ancak çeşitli nedenlerle engellenmiş ya da etkinliği zayıflamış bireyselleşme sürecine yeniden hareket ve ivme kazandırabilir. Bu süreç, bilinç dışı içeriklerin bilinç alanına çıkarılmasıyla doğrudan ilgilidir” (Bahadır 2010: 160- 161). Böylece öznenin, psişik bir yapının karanlığıyla göz göze geldiği söylenebilir. Nitekim şiir öznesinin de söz konusu karşılaşmaya maruz kalarak ve ruhsal bütünlüğünün birbirine zıt özelliklerini birleştirerek bir ‘alt benlik’ oluşturduğu aktarılabilir. Ne zamandır ertelediğim her acı, / Çıt çıkarıyor artık, başlıyor yeni bir ezgi, dizelerinden sonra Sendelerken yaşamım ve bilinmez yönlerim, / Dost kalmak zorunda bana ve / sizlere ifadelerinde söz konusu alt benlik oluşumuna ve bastırılan duyguların dışavurumuna rastlanılabilir. Çünkü şiir öznesi, katlanmış olduğu acılarla şiiri bağdaşık bir hâle getirmiş ve gölgeyi kabul ettiğini gösterebilmek adına ruhsal durumu ile çevresel unsurlar arasında bir denge mekanizması gözetmiştir. Bu bakışla da gölgenin yaratmış olduğu kaygı ve endişe duygusunun şiir öznesini bir tür ruhsal çıkmazlığa sürüklediği ve onu bilinç dışıyla karşı karşıya getirdiği söylenebilir.

Bilinç dışıyla karşılaşmanın nedenlerine değinen özne, şiirinin/gölgenin şiddetini azaltan bir boyuta geçtiği aktarır: Çünkü saldırgan olandan kopmuştur o, / uykusunu bölen derin arzudan. / Büyüsünü bir içtenlikten alırsa / Kendi saf şiddetini yaşar artık, dizeleri ile “gölge”nin bastırıldığı izlenimi verilir. Burada Çünkü saldırgan olandan kopmuştur o ifadesiyle id ve ego kavramlarına işaret edilir. Nitekim arzularını ve beklentilerini ilkel bir şekilde ortaya çıkaran birey/özne bu ihtiyacı karşılanmadığı takdirde saldırganlaşma eğilimi gösterir. Bu noktada da ‘ego’nun ön plana çıktığı değerlendirilebilir. “Kişilerin ego sayesinde bir düşünceleri, anıları ya da bir duygularının farkına vardığı belirtilmektedir. Bu anlamda bilincin seçici bölümü olan ego, bir damıtma aygıtına benzetilir. Egoya ulaşan ruhsal olayların çok azı bilinç düzeyine çıkabilir” (Geçtan, 2014: 162).

Şiirin son bölümünde gölgenin şiir öznesini kendi alanına dâhil ettiği, hâkimiyeti altına

aldığı anlaşılabilir: -bu şiir - / Kuramadığım güzelliklerin sessiz görünümü, / ulaşlamayanın boyun eğen yansıması, / Sevda ile seslenir sizlere! dizelerinde öznenin karşı koyamadığı bir görüntüye sahip olduğu görülür. Bu açıdan boyun eğmenin, gölgeye karşılık veremeyeceğinin altını çizen özne, bir tür 'kabullenme' eğilimi gösterir. Nitekim özne, şiirin son dizesinde "sevda ile seslenerek" söz konusu mücadelenin sona erdiğini dile getirerek bilinçdışının arketipsel diyalektiğini ortaya koyar.

SONUÇ

İnsanlığın kişisel bilinçdışının davranışsal ürünü olan arketipler, psikolojinin diğer disiplinlerle ortak bir alanda buluşmasına olanak sağlar. Özellikle bireylerin davranışlarının çözümlenmesinde başvurulan arketip araştırmaları edebiyat ve psikoloji sahasının yeni çözümleme çalışmalarının oluşmasına olanak sağlar. Bu noktada edebî metinler, psikodinamik bir düzlem etrafında değerlendirilebilecek ölçütlere kaynaklık etmektedir.

Bu çalışmada Nilgün Marmara'nın "Kuğu Ezgisi" adlı şiirindeki şiir öznesinin gölge arketipi karşısında göstermiş olduğu davranış kalıpları tespit edilmiş ve gölgenin özne üzerindeki etkisine yer verilmiştir. Öznenin ruhsal ve bilişsel özelliklerinden hareketle şiirin arketipik bir boyuta sahip olduğu açığa çıkarılmıştır. Şiir öznesinin 'ben'liğinin oluşturduğu etkenler dahilinde "gölge" ile olan ilişkisi bağlamında bilinçdışı ile mücadelede ettiği ortaya konulmuştur. Dile getirilen çatışmanın arketipik bir serüvenin anlamlandırılabilmesine zemin hazırlayabileceğini göstermiştir. Bundan dolayı "Kuğu Ezgisi" nin gölge arketipi ekseninde incelenebileceği anlaşılmıştır.

Adı geçen şiirin arketipsel unsurları ile Marmara'nın hayatında önemli bir yere sahip olan etkenlerin benzer bir biçimde yer aldığı görülmüştür. Hayatı boyunca karşılaşmış olduğu olaylara bir nedensellik etrafında yaklaşan şairin, geçirmiş olduğu rahatsızlıkların etkisiyle ruhsal durumu ile varoluşsal düşünceleri arasında bir benlik yönelimi gösterdiği ileri sürülmüştür. Böylece "Kuğu Ezgisi"nin öznesi ile Nilgün Marmara arasında sıkı bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Son olarak gölge arketipinin şiirde birden fazla unsura karşılık geldiği ve bu unsurların şiir öznesine farklı oranlarda müdahale ettiği ispatlanmıştır. Şiirin başından beri yer alan gölge arketipinin, özne ile etkileşiminin metnin sonuna kadar devam ettiğine, öznenin psikolojik boyutunun bu doğrultuda incelenebileceğine ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu çalışma farklı bakış açılarının gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

KAYNAKÇA

- Akça, Hilal (2017), “Yedinci Gün Romanında Gölge Arketipi”, **Cappadocia Journal of History And Social Sciences**, 187-205.
- Akbayır, Sıddık (2008), **Bir Fotoğrafınız da Bende Kalmış**, Akçağ Yayınları, İstanbul.
- Bahadır, Abdulkadir (2010), **Jung ve Din**, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Fordham, Frieda (2015), **Jung Psikolojisinin Ana Hatları**, (Çev. Aslan Yalçınır), Say Yayınları, İstanbul.
- Geçtan, Engin (2014), **Psikanaliz ve Sonrası**, Metis Yayınları, İstanbul.
- Haykır, Mustafa (2015), “Sanatta “Leda ve Kuğu” Teması ile Kolektif Bilinçdışı İlişkisi Üzerine”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 17 (1), 193-206.
- Jung, Carl Gustav (1998), **Analitik Psikolojinin Temel İlkeleri-Konferanslar**, (Çev. Kâmuran şipal), Cem Yayınevi, İstanbul.
- Jung, Carl Gustav (2001), **Anılar, Düşler, Düşünceler**, (Çev. İris Kandemir), Can Yayınları, İstanbul.
- Jung, Carl Gustav (2005), **Dört Arketip**, (Çev. Z. Aksu Yılmazır), Metis Yayınları, İstanbul.
- Jung, Carl Gustav (2006), **Analitik Psikoloji**, (Çev. Ender Gürol), Payel Yayınevi, İstanbul.
- Marmara, Nilgün (1993), **Kırmızı Kahverengi Defter**, Yayıma Hazırlayan: Gülseli İnal, Telos Yayıncılık, İstanbul.
- Marmara, Nilgün (2018), **Daktiloya Çekilmiş Şiirler**, Everest Yayınları, İstanbul.
- Öz, Cansu (2014), “Nilgün Marmara'nın Hayatı ve Şiirlerinin İncelenmesi”, **Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Rize.
- Pelister, Tuğçe (2016), “Othello’da İlkel Kavramı Bağlamında Gölge Arketipi”, **Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi**, (15), 99-109
- şen Sönmez, Ürün (2023), “Nilgün Marmara'nın Şiirinde Acının Kronolojisi”, **Vira Verita E-Dergi**, (17), 99-132.
- Ukray, Murat (2016), **Jung Psikolojisi**, Yason Yayınları, Ankara.